

Yrkeshögskoleutbildningens effekter på studenternas löneutveckling och arbetsmarknadsanknytning

En svensk sammanfattning av vårt Working paper 2021:03 "Evaluating the Impact on Labor Earnings of Higher Vocational Education"

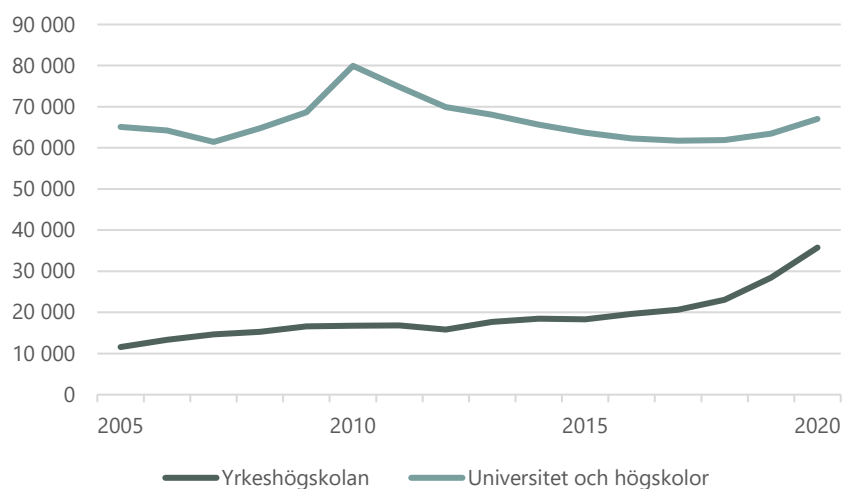
Författare: Kent Eliasson | Anders Stenberg

Den svenska yrkeshögskoleutbildningen (YH-utbildning) startade som en försöksverksamhet 1996. Sedan 2001 är den en permanent del av det svenska utbildningssystemet med en snabb volymmässig ökning. Tillväxtanalys effektutvärdering visar att en påbörjad YH-utbildning ger positiva effekter på både löner och andra arbetsmarknadsrelaterade utfall. De positiva resultaten gäller såväl för kvinnor och män som för yngre och äldre studenter.

Kraftig expansion och stark arbetsmarknadsanknytning

Jämfört med andra utbildningsformer i det svenska utbildningssystemet har YH-utbildningen en stark koppling till arbetsmarknaden. Utbildningarna är utformade för att möta arbetsmarknadens behov. De planeras och genomförs därför i nära samarbete med arbetsgivare och utbildningarna varvar teoretiska studier med arbetsplatsförlagd praktik, så kallat Lärande i arbete (LIA). Cirka 25 procent av studietiden ägnas åt LIA. Sedan 2009 bedrivs all YH-utbildning under ett gemensamt regelverk med en ansvarig myndighet, Myndigheten för yrkeshögskolan. Antalet studenter som påbörjar YH-utbildning har ökat kraftigt över tid. Under 2020 påbörjade cirka 36 000 personer en YH-utbildning. Det motsvarar ungefär en tredjedel av det totala antalet som började läsa på eftergymnasial nivå (Figur 1).

Figur 1 Nybörjare på yrkeshögskolan respektive på universitet och högskolor

Anmärkning: Uppgifter för universitet och högskolor är exklusive internationella studenter.

En intressant utveckling är att medelåldern bland dem som påbörjat en YH-utbildning har ökat över tid. Andelen 30 år eller äldre uppgick 2020 till 51 procent jämfört med 34 procent 2005. Andelen kvinnor som påbörjar en YH-utbildning har under åren varierat mellan 51 och 56 procent.

Sverige erbjuder YH-utbildningar inom många olika utbildningsområden och yrken. Cirka 80 procent av studenterna börjar inom något av följande fem områden: 1) Ekonomi, administration och försäljning, 2) Samhällsbyggnad och byggteknik, 3) Hälso- och sjukvård samt socialt arbete, 4) Data/IT, 5) Teknik och tillverkning. De flesta YH-utbildningarna är två år långa, en relativt stor andel är kortare än två år och ett fåtal är tre år eller längre. Andelen studerande som tar examen är drygt 70 procent. Ytterligare cirka 10 procent fullföljer en påbörjad utbildning utan att ta examen.

Data och metod

Vi har utvärderat hur inträdet i en YH-utbildning påverkar studenternas årsbruttolöner och andra arbetsmarknadsrelaterade utfall. Datamaterialet inkluderar samtliga nybörjare på en YH-utbildning under perioden 2005–2016 som vid inträdet var 19–54 år och hade gymnasium som högsta utbildning. Denna behandlingsgrupp omfattar cirka 130 000 individer. Vi jämför dessa med ett slumpmässigt urval av individer i samma åldersspann med samma utbildningsbakgrund som inte påbörjar en YH-utbildning.

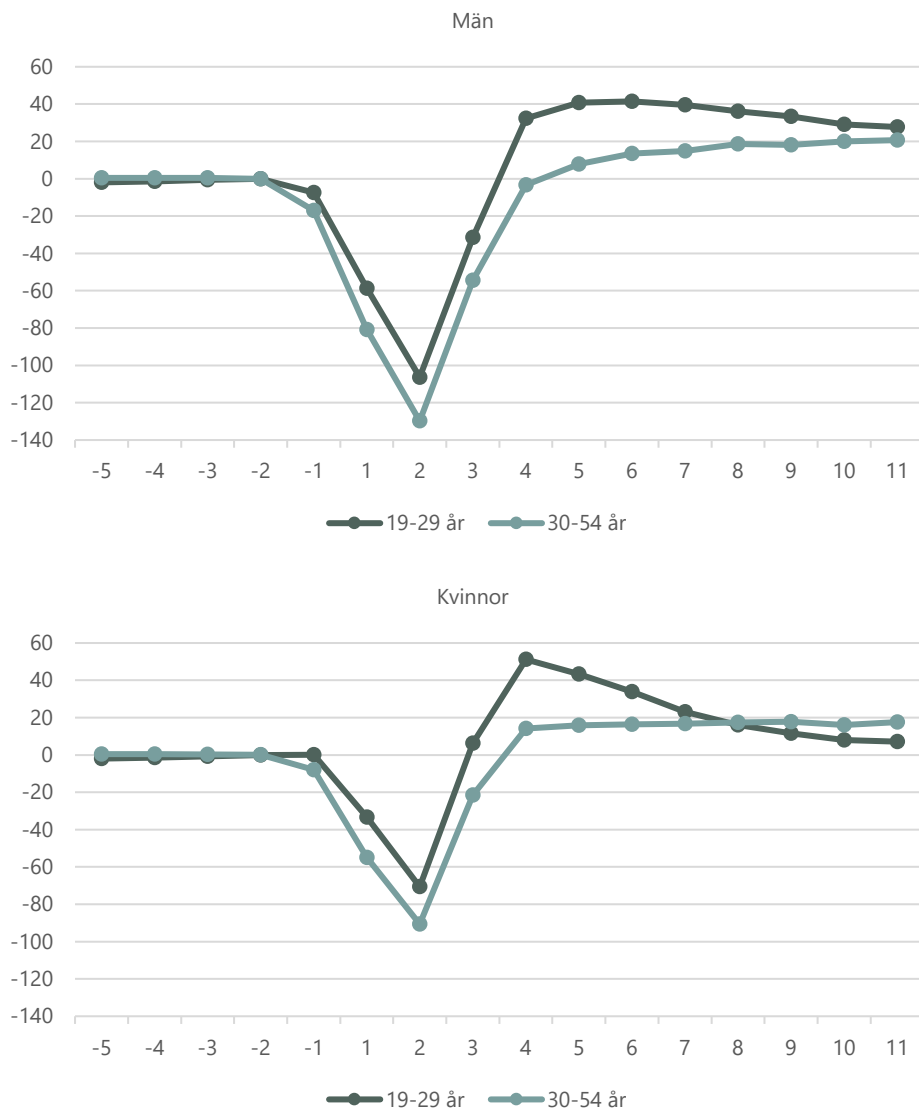
Jämförelsegruppen omfattar totalt 900 000 individer. För att säkerställa att individer ur behandlings- och jämförelsegruppen verkligen är jämförbara använder vi en matchningsmetod och matchar på bland annat detaljerad arbetsmarknadshistoria, betyg från grundskolan och föräldrarnas utbildningsbakgrund.

Positiva effekter på årsbruttolöner av YH-utbildning

Figur 2 redovisar skattade effekter på årsbruttolöner för män och kvinnor uppdelade på två åldersgrupper – en yngre grupp i åldern 19–29 år och en äldre grupp i åldern 30–54 år. Tidsskalan sträcker sig från det femte året innan eventuellt inträde i YH-utbildning (-5) till det elfte året efter inträde (11). År ett (1) representerar det första året i utbildning. Som förväntat ser vi inga signifikanta skillnader i löner mellan behandlingsgruppen och jämförelsegruppen åren före inträdet i en YH-utbildning (-5 till -2). Det följer av den ekonometriska metod vi använder och som alltså syftar till att skapa jämförbarhet mellan behandlings- och jämförelsegruppen bland annat när det gäller den historiska löneutvecklingen under åren -5 till -2.

Året omedelbart innan inträdet i en YH-utbildning (-1) ser vi att individer i behandlingsgruppen tenderar att ha något lägre löner. Det gäller i första hand den äldre gruppen och i viss mån yngre män. Det indikerar att personer som påbörjar en YH-utbildning har en något svagare ställning på arbetsmarknaden året före inträdet i utbildningen (en situation som brukar benämnas Ashenfelter's dip). Detta bekräftas också av en högre incidens av arbetslöshet i behandlingsgruppen året innan inträdet. Efter inträdet följer två eller tre år med relativt stora negativa löneeffekter för deltagare i YH-utbildning. Det hänger samman med ett minskat arbetskraftsutbud under studietiden.

Figur 2 Skattade effekter på årsbruttolön av inträde i en YH-utbildning (1000-tals kronor)

Från och med det femte året efter inträdet har äldre män i behandlingsgruppen signifikant högre löner än äldre män i jämförelsegruppen. Den positiva lönedifferensen ökar från knappt 8 000 kronor per år till cirka 20 000 kronor per år i slutet av uppföljningsperioden. Uttryckt i procent ökar lönepremien av en YH-utbildning från 2 procent till 6 procent under den aktuella perioden. Äldre kvinnor uppvisar en stabil och positiv effekt av en YH-utbildning från och med det fjärde året efter inträde. Den positiva lönedifferensen varierar mellan cirka 14 000 och 17 000 kronor, vilket motsvarar en lönepremie på omkring 6 procent.

Kompletterande analyser (ej redovisade i figur) indikerar små eller försumbara effekter av en YH-utbildning på sysselsättningssannolikhet. Det innebär att de positiva effekterna på årsbruttolöner för äldre män och kvinnor som påbörjar en YH-utbildning primärt inte drivs av ett ökat sysselsättningsdeltagande. Vi ser heller inga skillnader i incidens av arbetslöshet mellan behandlings- och jämförelsegruppen.

Vi har också delat upp den äldre gruppen YH-deltagare i mer detaljerade åldersklasser: 30–34 år, 35–39 år osv. upp till 45–54 år. Vi hittar positiva löneeffekter för alla åldersgrupper (från det fjärde året efter inträdet för kvinnor och det sjätte året för män).

För yngre män och kvinnor indikerar skattningsresultaten relativt höga initiala lönepremier av en YH-utbildning. Vi noterar den högsta lönepremien det femte året efter inträdet för män och det fjärde året för kvinnor. Lönepremien uppgår då till 17 respektive 30 procent (motsvarande drygt 40 000 respektive 50 000 kronor). De betydande initiala lönedifferenserna avspeglar delvis en temporär positiv effekt på sysselsättningssannolikheten efter deltagande i en YH-utbildning. Från det fjärde året efter inträde i YH-utbildning till slutet av uppföljningsperioden minskar det positiva sysselsättningsgapet från 8 till 2 procent för män och från 10 till 1,5 procent för kvinnor. Som en följd av det krympande sysselsättningsgapet minskar den skattade lönepremien för män något. I slutet av uppföljningsperioden uppgår dock premien fortfarande till 8 procent (motsvarande knappt 28 000 kronor). För kvinnor är effekten däremot betydande. Lönepremien faller från den initiala nivån på 30 procent till knappt 3 procent (drygt 7 000 kronor) i slutet av perioden.

En möjlig förklaring till den kraftigt fallande lönepremien för yngre kvinnor som påbörjar en YH-utbildning är att de väntar med barnafödande till dess att de slutfört sin utbildning och etablerat sig på arbetsmarknaden. Det finns ekonomiska incitament för detta då nivån på föräldrapenningen till stor del baserar sig på inkomsten året innan barnets födelse. För att testa hypotesen har vi skattat effekten på sannolikheten att skaffa barn utifrån nytillkomna barn i åldern 0–3 år i hushållet. Resultatet visar att yngre kvinnliga YH-deltagare har signifikant lägre sannolikhet att skaffa barn än jämförelsegruppen under studietiden. Från och med det femte året efter inträdet (alltså i samband med att lönepremien börjar falla) till slutet av uppföljningsperioden har yngre kvinnor i behandlingsgruppen en signifikant högre sannolikhet att skaffa barn.

Samhällsekonomiskt lönsam investering

För att kunna bedöma YH-utbildningens ekonomiska värde för samhället behöver vi sätta utbildningens kostnader i relation till de intäkter utbildningen ger upphov till. Det gör vi med hjälp av en så kallad nyttokostnadsanalys (efter engelskans "cost-benefit analysis"). Med nödvändighet vilar en sådan analys på en rad olika antaganden. Dessa antaganden är lätta att kritisera men är nödvändiga för att uppskatta det samhällsekonomiska värdet av en insats. Med hjälp av nyttokostnadsanalysen beräknar vi den så kallade internräntan för YH-utbildningen. Internräntan är definierad som den diskonteringsränta där nuvärdet av de kostnader och intäkter som en investering ger upphov till är lika med noll.

Vår nyttokostnadsanalys inkluderar exempelvis 1) den direkta utbildningskostnaden för YH-utbildningen, 2) den skattade alternativkostnaden, det vill säga den lön YH-deltagarna går miste om under studietiden i stället för att arbeta och 3) de skattade löneeffekterna av en YH-utbildning.

Våra beräkningar baserade på i vårt tycke konservativa antaganden visar att internräntan av en YH-utbildning är cirka 7 procent. Vi finner vidare att internräntan är positiv för både den yngre gruppen (9 procent) och den äldre gruppen (2 procent) YH-deltagare.